

7. Менчинская Н.А. Проблемы учения и умственного развития школьника. – М.: Педагогика, 1989. – 218 с.

УДК 378.125 : 37.015.5 – 057.87

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ДОСЛІДНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ З ФОРМУВАННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Голованова Т.П., к.пед.н., доцент

Запорізький національний університет

У статті подано результати аналізу соціально-педагогічних особливостей організації дослідно-педагогічної роботи щодо формування гендерної рівності студентської молоді, сформульовані концептуальні положення, що покладені в основу соціально-педагогічної моделі формування гендерної рівності студентської молоді, напрямки соціально-педагогічної діяльності в рамках проекту „Гендерне виховання майбутніх соціальних педагогів”.

Ключові слова: гендерне виховання, образ гендерної рівності, формування гендерної рівності студентської молоді.

Голованова Т.П. СОЦИАЛЬНО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ОРГАНИЗАЦИИ ОПЫТНО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ РАБОТЫ ПО ФОРМИРОВАНИЮ ГЕНДЕРНОГО РАВЕНСТВА СТУДЕНЧЕСКОЙ МОЛОДЕЖИ/ Запорожский национальный университет, Украина.

В статье представлены результаты анализа социально-педагогических особенностей организации опытно-педагогической работы по формированию гендерного равенства студенческой молодежи, сформулированы концептуальные положения, которые положены в основу социально-педагогической модели формирования гендерного равенства студенческой молодежи, направления социально-педагогической деятельности в рамках проекта „Гендерное воспитание будущих социальных педагогов”.

Ключевые слова: гендерное воспитание, образ гендерного равенства, формирование гендерного равенства студенческой молодежи.

Golovanova T.P. SOCIO-PEDAGOGICAL FEATURES OF ORGANIZATION EXPERIMENTALLY-PEDAGOGICAL WORK ON FORMING OF STUDENTS' GENDER EQUALITY / Zaporizhzhya National University, Ukraine.

The analysis of socially-pedagogical features of organization of experimentally-pedagogical work on forming of students' gender equality are presented, conceptual positions which are fixed in basis of socially-pedagogical model of forming students' gender equality are formulated, directions of socially - pedagogical activity within the framework of project „Gender training of future social pedagogs”.

Key words: gender training, image of gender equality, formation of gender equality of students.

Питання гендерної рівності і демократії, гендерного паритету і культури, набуваючи на рівні вирішення найважливіших державних завдань свого офіційного статусу, на сьогодні значно актуалізувались, суттєво впливаючи на соціалізаційні проблеми студентської молоді. Як наслідок, на рівні наукової рефлексії відбулося осмислення об'єктивної потреби в імплементації нового й необхідного – гендерного компонента змісту виховання студентської молоді, оскільки аналіз існуючої практики вищих навчальних закладів, проведений провідними спеціалістами вітчизняних гендерних центрів (Т. Говорун, С. Вихор, О. Кікінежди, В. Кравець, Л. Міщик, І. Мунтян та інші), переконливо засвідчив, що організація й функціонування процесу формування гендерної рівності студентської молоді потребують такої концептуальної основи, яка б не тільки пояснювала природу гендерної рівності, але й визначала характер

педагогічного впливу на нього. Тому метою статті стало визначення і обґрунтування соціально-педагогічних особливостей організації педагогічного дослідження з проблем формування гендерної рівності у студентському середовищі.

Центральна концептуальна ідея полягає в тому, що формування гендерної рівності студентської молоді розглядається в контексті соціалізації як соціально-педагогічного феномена.

Виходячи з концепцій соціально-педагогічної роботи І. Зверевої, А. Капської, Л. Коваль, Г. Лактіонової, С. Вихор [1], Л. Міщик [2], І. Міговіча, С. Савченко [3], нами були розроблені основні дефініції дослідження. Ми розглядаємо формування гендерної рівності студентської молоді як складний, цілісний, цілеспрямований процес гендерної соціалізації, найважливішим механізмом якої є соціально-педагогічна діяльність, у ході якої йде постійне оновлення цілей, змісту, засобів, форм і методів трансляції культури гендерної рівності, безпосередньо до особи жіночої та чоловічої статі. Практику формування гендерної рівності слід розуміти, на наш погляд, як особливий вид соціально-педагогічної діяльності, у процесі якої цінності культури гендерної рівності суттєво зумовлюють формування якісно нових особових структур його учасників.

З урахуванням цього підкреслимо, що, розроблюючи авторську модель провідними й керівними для нас у процесі осмислення феномена гендерної рівності студентів вищого навчального закладу слугували концептуальні ідеї про те, що:

- процес формування гендерної рівності, у широкому його розумінні – це гендерна соціалізація студентської молоді, найважливішим механізмом якої є соціально-педагогічна діяльність. Вона являє собою об'єктивний педагогічний феномен, органічно вбудований у навчально-виховний процес вищої школи, її особливість у тому, що вона іманентно потребує педагогічної підтримки, яка покликана зробити її керованою, соціально значимою й ефективною;
- метою гендерної соціалізації студентства й завданням педагогічної підтримки є формування в студентів такого нового для їхнього віку й статусу інтегративного особистісного утворення, як образ гендерної рівності, під яким розуміється не тільки гендерна ідентичність, а й позитивна динаміка проявів гендерної самореалізації, діалогічності, творчості, ненасильства, толерантності суттєвих для мети формування гендерної рівності, що визначається гуманістичною культурою сучасної правової, демократичної держави та суспільною свідомістю і свідчить про високий рівень розвитку гендерних компетентностей студентської молоді;
- у соціальній педагогіці гендерна соціалізація розглядається як процес, а не як сукупність певних знань, систем, понять. Такий підхід визначає педагогічну направленість дослідження, оскільки в цьому випадку проявляються закономірності, виражені в стадійних, інституціональних, видових, етапних, змістовних, факторних, критеріальних характеристиках;
- провідним інститутом гендерної соціалізації виступає система вищої освіти, покликана стати завершальним етапом цілеспрямованого особистісного формування – „образу гендерної рівності”;
- важливим концептуальним положенням є ідея про послідовний перехід студентів від одного соціалізаційного етапу до наступного.

Виходячи із загальнопедагогічних і психологічних теорій розвитку особистості, таких етапів виділено три: 1) адаптаційно-ознайомлювальний (I курс); 2) основний виховний етап (II - IV курси); 3) завершальний етап (V курс);

- принциповою є ідея про чинники соціалізації, серед яких провідним є культура, причому такий її різновид, як етнокультура;
- для оцінки результатів соціалізації особливе значення має положення про створення особливого інтегративного критерію рівня сформованості образу гендерної рівності;
- важливим концептуальним положенням є ідея організації в межах регіонального освітнього простору активної соціальної взаємодії факультету з організацією;
- системотворчою концептуальною ідеєю є система педагогічних умов формування гендерної рівності студентської молоді в умовах вищої школи;
- останнім концептуальним положенням є ідея розширення традиційних уявлень про змістовну сторону гендерної соціалізації. Вона дозволяє розглядати гендерну соціалізацію студентства не як двосторонній процес у континумі „маскулінність-фемінність”, а як тристоронній процес, у якому разом з традиційними – засвоєнням і відтворенням гендерних ролей – з’являється новий аспект – психологічна андрогінія у виконанні соціальних ролей студентської молоді. Андрогінія пов’язана з соціальною творчістю, форма діяльності, що призводить до утвердження якісно нових зв’язків та взаємин у різних галузях життєдіяльності й втілює прогресивні потреби суспільства (В. Андрущенко).

Викладені концептуальні положення стали „призмою”, через яку здійснювався відбір і структурування ідей, покладених в основу соціально-педагогічної моделі соціалізації гендерної рівності студентської молоді. При розробці моделі за основу брався її педагогічний характер, що визначало її прикладну направленість і забезпечувало проектування педагогічної підтримки процесу формування гендерної рівності студентської молоді. З урахуванням складності й багатофакторності цього процесу, а також об’єктивної неможливості відобразити його в одномірній структурі було створено ієрархічний ряд моделей, у яких втілено основні функціональні блоки, пов’язані єдиною логікою побудови й інтерпретації. Узяті разом, вони репрезентують процес соціалізації в усьому розмаїтті функціональної й змістовної сторін, а розглянуті диференційовано, деталізують окремі його частини.

Реалізація такої педагогічної умови, як створення особистісно-гендерних ситуацій, що інтелектуально й емоційно спонукає студентів до обговорення та усвідомлення власних проблем гендерної рівності – здійснювалась як на лекційних і семінарських заняттях з психолого-педагогічних і спеціальних дисциплін, так і на позааудиторних виховних заходах гендерної спрямованості, що проводились у межах проекту «Гендерне виховання студентів – соціальних педагогів у вищих навчальних закладах України», номер держреєстрації роботи 0103 У000 729, що функціонував із 01.01.2003 р. по 31.12.2005 р. Основними труднощами, з якими стикаються фахівці при виконанні рішень Парламенту, Уряду та Президента України щодо реалізації гендерної рівності в освіті, є недостатня сформованість «образу гендерної рівності» та те, яким чином питання гендерної рівності стосується напрямків соціалізації. У зв’язку з цим мета соціально- педагогічної діяльності в рамках проекту полягала в формуванні «образу гендерної рівності». Ця робота здійснювалась різнomanітними методами, які припускали:

- ознайомлення з основами законодавства України з питань гендерної рівності;
- застосування положень гендерної теорії;
- надання студентам допомоги у вирішенні складних гендерних проблем;
- формування навичок самостійного вирішування проблем гендерованих взаємодій, практичних механізмів розв’язання гендерних конфліктів;

- соціально-психологічне консультування з проблем міжособистісних стосунків, напрацювання навичок успішних комунікацій в соціальному середовищі;
- робота з викладачами щодо сприяння їх інтересу до гендерної тематики;
- залучення студентів до самостійних досліджень «образу гендерної рівності».

„Образ гендерної рівності” як форма існування ціннісного відношення реально регулює діяльність людини (В. Ядов). Як елементи узагальненого образу гендерної рівності - стереотипи, ролі, цінності, норми, відносини, вони відображають виборчі характеристики сприйняття людини, її самопізнання, а з іншою – стійкі тенденції її поведінки, впливають на займану позицію особи в суспільстві, на її права і обов’язки, на її соціальний статус.

Очікуваним результатом соціально-педагогічної діяльності студентської молоді, задіяної в проекті, було оцінювання, коли особистість диференціює компоненти власного соціального досвіду та способу життя згідно з установками та ціннісними орієнтаціями, які раніше склалися, на прийнятні й ті, що будуть відхилені з огляду на нові можливості щодо умов, форм і способів діяльності. Природно, що позитивна диференціація здійснюватиметься лише за умов виникнення нових позитивних можливостей (сприяння створенню таких можливостей було на цьому етапі одним з основних завдань організаторів проекту).

Залучивши до роботи в проекті експертів, ми намагалися, по-перше, досягти єдності їхніх думок щодо сутності соціально-педагогічних технологій роботи, які складаються зі спільних для всіх етапів: підготовчого, етапу безпосередньої реалізації методів соціального втручання та підсумкового етапу.

На підготовчому етапі вивчалась ситуація гендерної рівності навколо студентів і викладачів, діагностувався рівень сформованості образу гендерної рівності, на основі зібраної інформації формулювалася проблема, визначалися пріоритетні потреби, цілі та завдання, прогнозувалася, моделювалася й обґрунтовувалася майбутня діяльність, обиралися методи й засоби втручання, визначалися оціночні критерії, розроблявся план дій.

На етапі реалізації здійснювалися безпосередні дії із розв’язання окремих завдань, випробовуються заплановані методи й засоби втручання, оцінювалася їх ефективність відносно проміжних результатів, які були заплановані, або проводилося коригування, якщо з’являлися позапланові завдання, що вимагали негайної реалізації.

Підсумковий етап включав аналіз і оцінку результатів, що стосувалася як окремих пріоритетів клієнта, так і вирішення проблеми в цілому, поступове припинення активного втручання, при потребі – додаткове кураторство для профілактики небажаних явищ, закріплення позитивних змін, простеження довгострокових наслідків роботи.

Слід зазначити, що при формуванні методики ми враховували цілий ряд аспектів, які мають відношення до студентської молоді [3]. Саме спираючись на теоретичні засади, зміст роботи й методичні особливості кожного з етапів можна охарактеризувати таким чином.

Перший етап дослідно-педагогічної роботи – підготовчий. У різних літературних джерелах він може називатися також етапом вивчення ситуації, встановлення контакту і знайомства, діагностики, планування тощо, хоча всі ці процеси є лише окремими складовими першого етапу.

Вивчення ситуації являє собою збір інформації про ту соціальну ситуацію, яка склалася зі студентом/студенткою на час початку роботи з ним/нею організаторів дослідно-педагогічної роботи, історію її виникнення, причини й фактори, що передували їй і

через деякий час зумовили її виникнення або сприяли цьому. Вивчення ситуації зазвичай охоплює інформацію стосовно самого клієнта (або кількох клієнтів, якщо, наприклад, у межах однієї групи різні її члени потребують допомоги), викладачів, друзів, з якими найбільше спілкуються студенти у процесі навчання, дозвілля або поза ними) та громадські організації, із якими мають зв'язки студенти або можуть стосуватися його.

Найбільш важливими процедурами збору інформації були співбесіди з викладачами, кураторами, друзями, які можуть висвітлити різні аспекти соціальної ситуації, що склалася. Крім того, викладачі-експериментатори підводилися до того, що слід враховувати феномен суб'єктивізму людських поглядів. Він полягає в тому, що різні люди можуть мати різні погляди стосовно однієї і тієї ж ситуації.

При цьому ми виходили з того, що первинне вивчення ситуації дає можливість у найбільш загальному вигляді визначити гендерну проблему студента/студентки, установити ймовірні потреби і їх пріоритетність, на основі чого будуватиметься подальша соціально-виховна робота.

Так, найважливішими складовими першого етапу було знайомство організаторів проекту зі студентами і викладачами, установлення рівня сформованості образу гендерної рівності. Методичною особливістю цих компонентів технології роботи зі студентами є нагальна потреба в установленні довірливих взаємин. Це неодмінна умова залучення студента/студентки до співробітництва. Засобами залучення студентів і формування в них стійкого пізнавального інтересу до гендерних проблем, починає складатися певне товариство однодумців.

А саме співробітництво, бажання студентів співпрацювати, у свою чергу, є однією з головних умов успіху. Адже зусиллями одного лише організатора проекту будь-які методики, методи, засоби, прийоми втручання не можуть бути ефективно реалізовані. Потреба в довірі з перших кроків знайомства зумовлена тим, що саме в цей час відбувається з'ясування взаємних очікувань. Очікування різних студентів можуть бути абсолютно полярними. Є студенти, які сподіваються, що засобами консультування, чи гендерного тренінгу можливо розв'язати ситуацію і чудесним способом задовольнити всі їхні потреби. Зустрічаються й повністю негативні очікування - повний скепсис щодо можливостей викладачів, кураторів, організаторів проекту, невіра студентів у можливості форм і методів гендерного виховання та власні сили.

На підставі вивчення ситуації організатори проекту діагностували рівень гендерної самореалізації студентів та викладачів, а також намагалися визначити коло гендерних потреб студентів і виокремити серед них пріоритетні, вирішення яких сприятиме вирішенню інших, менш значимих.

Слід зауважити, що пріоритетні потреби студентів (фактично - цілі соціальної допомоги), які визначають організатори проекту, можуть розходитися з очікуваннями студентів в тому, що студенти визначають для себе пріоритетні потреби і заради їх задоволення звертаються по допомогу. Завдання організаторів проекту на першому етапі застосування технології полягало в діагностуванні гендерних проблем студентів і розробки шляхів їх вирішення.

Дані діагностики дали підставу для планування заходів, які включали обґрунтування і розробку планів роботи. Вони, залежно від особливостей випадків, можуть включати заходи щодо вирішення питань правового характеру, послаблення негативних впливів гендерних стереотипів, допомогу в самодіагностиці, консультації з проблем спілкування, розробку й погодження зі студентами доцільних програм втручання (тренінги, круглі столи) - загалом усе те, що становить зміст соціально - виховної роботи зі студентами.

Під час реалізації проекту впродовж 2002-2003 рр. підготовчий етап проекту включав у себе опитування студентів другого курсу Запорізького державного університету, які навчалися за спеціальністю 6.040101 – Соціальна педагогіка, та інших вищих навчальних закладів м. Запоріжжя, загальною кількістю 130 досліджуваних (n=130), з яких 75 - жінок (n=75) та 55 - чоловіків (n=65), а також викладачів соціально-гуманітарних та психолого-педагогічних дисциплін. Для цього із зазначеним контингентом досліджуваних було проведено коротке письмове опитування за допомогою анкет № 1 та № 2.

Так, анкета № 1 у своїй основі містила три основні питання, що не обмежували напрямок та обсяг висловлювань студентів. У результаті статистичної обробки одержаних матеріалів ми отримали такі відповіді студентів на поставлені запитання.

На перше запитання: «Чи знаєте Ви, що означає поняття «гендерна рівність»? 91 % студентів другого курсу вищих навчальних закладів відповіли «Ні» і лише 9 % із їх числа відповіли «Так».

На друге запитання: «Що Ви розумієте під гендерної рівністю?» 4 % студентів зазначило, що це рівність культурних та соціальних відмінностей між чоловіками та жінками, рівність можливостей, яка представлена правовими нормами, і рівність фактична як рівність результатів, 3 % з них, без конкретизації того, що рівність статей у жодному разі не означає ігнорування різних фізичних можливостей, фізіологічних особливостей, психічних та психологічних характеристик, як це часто сприймають при першому ознайомленні з проблемами гендерної рівності і відзначили, що гендерна рівність – це рівність чоловічої та жіночої статі. 93 % студентів взагалі залишили це запитання без конкретної відповіді.

На третє запитання: «Як пов'язані проблеми гендерної рівності з проблемами Вашого студентського життя?» 8 % студентів зазначили, що це проблеми спілкування, дружби, любові, сексуальних стосунків, 1 % - працевлаштування у вільний від навчання час, 90 % залишили це запитання без конкретної відповіді.

Як бачимо, результати опитування студентів других курсів низки вищих навчальних закладів м. Запоріжжя переконливо засвідчили, що на початку нового тисячоліття, незважаючи на активність окремих викладачів, просвітницьку діяльність ряду громадських організацій та засобів масової інформації, що пропагують та популяризують ідеї гендерної рівності, демократії та результати гендерних досліджень, їх поінформованість щодо сутності і проблем гендерної рівності була незначною, звідси вони насилу встановлюють зв'язок між гендерною рівністю і проблемами їх студентського життя. Крім того, як зазначали студенти, гендерні аспекти актуальних проблем, які висвітлювались у курсах гуманітарних дисциплін, які вони вивчали, вельми рідко ставали предметом спеціального аналізу. Лише окремі студенти акцентували на тому, що вони були залучені до вивчення спеціальних курсів гендерної тематики. Підкреслимо, що анкета № 2 у своєму опитувачі містила 8 запитань, на які анонімно пропонувалося відповісти викладачам соціально-гуманітарних та психолого-педагогічних дисциплін вищих навчальних закладів. Причому, перші три з них були ідентичні запитанням анкети № 1.

Так, на перше запитання: «Чи знаєте Ви, що означає поняття «гендерна рівність»? 71 % викладачів вищих навчальних закладів відповіли «Ні», а 29 % з їх числа відповіли ствердно.

А друге запитання: «Що Ви розумієте під гендерною рівністю?» 13 % викладачів відповіли, що це фактична можливість користування правами й свободами людини незалежно від статі. 9 % з них у визначенні сутності поняття «гендерна рівність» виходили з визнання її як рівності можливостей, що забезпечується системою засобів

рівного розподілу цінностей, що має виключати дискримінацію за статевою ознакою та уникати будь-якої можливості негативного впливу на життєдіяльність та самовираження особистості. 8 % опитуваних дали більш невизначені чи обтічні відповіді, але їх суть зводилась до розуміння гендерної рівності як рівності щодо виконання ролі жінки і чоловіка в суспільстві. 4 % викладачів взагалі залишили це запитання без конкретної відповіді. 66 % викладачів не дали скільки-небудь точного визначення цього поняття, або взагалі відмовились відповідати на це запитання.

На третє запитання: «Чи висвітлювалася Вами інформація про гендерну рівність і гендерні проблеми в курсах навчальних дисциплін, які викладаються студентам? Яких саме?» 9 % викладачів відповіли ствердно, вказавши на курси «Соціологія», «Історія», «Філософія», «Зарубіжна література», «Психологія», «Культурологія», «Правознавство», «Психологія сім'ї» в той час як 91% з їх числа відповіли «Ні».

На четверте запитання: «Чи запроваджували Ви у своїй педагогічній практиці зі студентами спеціальні курси гендерної тематики? Які саме?» переважна більшість викладачів (99 %) відповіли негативно. Лише біля 1 % з їх числа зазначили на адаптацію у своєму педагогічному досвіді авторських («Жіночі студії у літературознавстві», «Гендер у соціології», «Гендер у психології») або запозичених з програм гендерних курсів («Основи гендерних досліджень», «Гендерна педагогіка», «Гендерна психологія»).

На п'яте запитання: «Чи існує зв'язок між гендерною асиметрією в суспільстві, навчально-виховним процесом ВНЗ і викладанням спеціальних курсів з гендерної рівності?» трохи більше за одну третину викладачів (39 %) були єдиними в думці, що цей зв'язок існує, але він є в умовах сьогодення незначним, тому що статеві відмінності студентів дотепер не враховуються в навчально-виховному процесі сучасної вітчизняної вищої школи, а гендерна рівність і права чоловіка: жінки взагалі не є спеціальним напрямом діяльності педагога вищої школи, хоча повинне стати таким в силу підвищеного інтересу студентської молоді до проблеми прав людини, проблем здоров'я, сексуальних проблем, проблеми культури, освіти. 25 % з їх числа висловили думку, що гендерна асиметрія, що спостерігається в національній системі освіти (дефіцит викладачів-чоловіків) є негативним фактором, що знижує ефективність діяльності вищого навчального закладу в силу фемінізації юнаків, та маскулінізації моделей поведінки жінок. 14 % викладачів вказали на те, що цей зв'язок стосується вирішення традиційно проблемного питання про спільне чи роздільне навчання осіб чоловічої та жіночої статі, а також організації діяльності «суто» чоловічих та жіночих гімназій, коледжів, факультетів та вищих навчальних закладів. 22 % викладачів залишили це запитання без відповіді.

На шосте запитання: «Як Ви вважаєте, чи необхідно формування гендерної рівності студентської молоді засобами освіти і виховання?» 33 % викладачів відповіли «Так», 43 % з них відповіли «Не знаю», а інші 24 % викладачів дали негативну відповідь. При цьому в декількох анкетах були виявлені приписи такого змісту, яке зводилося до думки, що гендерна рівність – не проблема для України, що наші жінки не відчують дискримінації, що це не відбивається на якості вихованості студентів, тому без нього можна обійтись і зараз.

На сьоме запитання: «Що б Ви особисто запропонували в плані організації формування гендерної рівності студентської молоді?» викладачі відповіли більш активно і предметно. Так, 17 % викладачів запропонували посилити спеціальний напрям у позанавчальної діяльності студентів засобами особистісно-зорієнтованого підходу, діалогічного спілкування, створення умов для самореалізації студентської молоді; 19 % викладачів запропонували низку факультативів, тренінгів, ділових ігор, які б входили до навчального плану кожного року навчання у вищому навчальному закладі;

9 % викладачів вважають, що необхідно оновити зміст загально гуманітарних та психолого-педагогічних дисциплін за рахунок введення питань гендерної рівності; 8 % - введення педагогічної практики в плані вирішення різних завдань з профілактики насильства в освіті, гендерного виховання та сексуальної освіти; 27 % схилилися до введення тренінгового навчання, задля формування комунікативних якостей у студентів. 19 % респондентів указали на те, що за рахунок скорочення у вищих навчальних закладах деяких предметів, які не мають для студентів особливого інтересу, необхідно більше уваги приділяти питанням гендерної рівності студентів в питаннях дружби, любові, сексуальної культури, підготовки їх до шлюбу та сім'ї, а також розвитку рис андрогінної особистості, посилення утилітарного ефекту гендерних знань, які ними здобуваються; 34 % не змогли чітко сформулювати свої пропозиції і побажання. На восьме запитання «Як Ви вважаєте, чи необхідно співпрацювати з суспільними: жіночими і правозахисними організаціями у формуванні гендерної рівності студентської молоді?» викладачі відповіли таким чином: 15 % викладачів запропонували співпраця з громадськими організаціями. Вони відмітили, що цей вид діяльності за своєю суттю, цілям, технологічним особливостям, характером відносин, які виникають в процесі її здійснення, понад усе гармоніє з принципами особистіно-зорієнтованого підходу; 13 % викладачів відзначили позитивний момент у тому, що для студентів і викладачів ця співпраця виступає як діяльність добровільна, заснована на внутрішній мотивації, 20 % підкреслили важливість такої співпраці для будівництва громадянського суспільства як необхідної умови формування гендерної рівності; 52 % не змогли чітко сформулювати свої думки з цього питання. Як бачимо, обробка відповідей викладачів на запитання анкети № 2 у першу чергу підтвердила достовірність результатів соціологічного опитування студентів, оскільки одержані дані практично повністю збігалися. Згідно з одержаними результатами, переважна більшість опитаних викладачів і студентів однозначно констатували, що система формування гендерної рівності студентської молоді у вищому навчальному закладі вельми слабо орієнтована на висвітлення проблем, пов'язаних із проблемами соціального виховання, зокрема на формування особистості студентів як майбутньої еліти суспільства, соціалізація якого здійснюється в умовах суспільства з перехідною – ринковою економікою. По-друге, окремими викладачами зазначалося, що через відсутність гендерного компонента в навчально-виховному процесі ВНЗ кожному студенту навчального закладу доведеться самостійно вирішувати проблеми гендеру, оскільки їхня професійна діяльність у найближче десятиліття (розраховано згідно з урядовими рішеннями до 2015 р. на успішну реалізацію гендерної політики в плані досягнення в Україні гендерної рівності і балансу) повинна бути націлена на формування гендерної культури в суспільстві.

Суттєво, що певний контингент викладачів вищих навчальних закладів, що самостійно адаптував інформаційні матеріали гендерної спрямованості, розділяв єдину думку про те, що знання наукових основ гендерного підходу, гендерної рівності і феміністських теорій соціалізації, повинно становити стрижень в новому – гендерному компоненті професійної підготовки студентів. Саме осмислення гендерного знання, розвиток гендерної свідомості та засвоєння основних принципів гендерного виховання, на думку цього контингенту викладачів, повинні складати ядро гендерної компетентності як особистості демократичного типу. При цьому особливо підкреслювалась значущість для майбутнього росту студентів саме блоку успішних комунікацій, пов'язаний з компетентним виконанням функцій з управління процесом вирішення конфліктів, оскільки негативні плоди деструктивних конфліктів у суспільстві очевидні. Основний недолік в процесі формування гендерної рівності студентської молоді вищого навчального закладу найбільш інноваційно мислячі викладачі пов'язували з дефіцитом саме соціально-психологічних та психолого-педагогічних знань гендерної спрямованості, зокрема, з тим, що зумовлює гендерну компетентність фахівця, що

формує доцільні міжособистісні відносини й ефективні стратегії подолання гендерних стереотипів, дискримінації, міжособистісних конфліктів з урахуванням фактора статі.

Не випадково тому другий етап дослідно-педагогічної роботи, до участі в якому залучались магістранти, аспіранти і викладачі вищих навчальних закладів, які брали активну участь у гендерних дослідженнях, розробці програм та читання курсів гендерної тематики, а також членів громадської організації «Центр громадсько-соціальних ініціатив» був націлений на створення й експериментальну апробацію методики діагностики саморегуляції студентів. Для цього через залучення цього контингенту спеціалістів до співпраці, організованих центром підтримки гендерної рівності, створеним при кафедрі педагогіки та психології Запорізького національного університету (м. Запоріжжя), методом мозкового штурму було виявлено ознаки критерію сформованості в студентів здатності до саморегуляції гендерної поведінки, як одного з кінцевих результатів формування гендерної рівності студентської молоді. При цьому їх кількісний склад було остаточно встановлено методом ранжування в результаті статистичної обробки експертних оцінок найбільш компетентних у гендерній проблематиці спеціалістів (12 осіб), що здійснюють свою діяльність на кафедрі педагогіки і психології Запорізького національного університету, у Центрі громадсько-соціальних ініціатив (під керівництвом В. Васильєвої) та Запорізькому молодіжному центрі гендерної рівності (організованому І. Васильєвим). Результати констатуючого експерименту щодо вияву рівнів гендерної самореалізації студентів на адаптаційній стадії представлені в Таб. 1.

Таблиця 1.- Розподіл рівнів саморегуляції студентів на адаптаційній стадії

Рівні	Кількість студентів (у %)	
	жінки	чоловіки
Ситуаційний	63,3	62,6
Надситуаційний	17,3	16,6
Інтраситуаційний	14,3	16,0
Цілісний позаситуаційний	5,1	4,8
Разом	100	100

Підкреслимо, що вибіркове обстеження гендерної самореалізації студентів – чоловіків та жінок – проведене за вищезазначеною методикою діагностики наприкінці 2001 р. засвідчило, що вони, як це відображено в Таб. 2, перебувають на ситуаційному рівні 63,3 % жінок і 62,6 % чоловіків, надситуаційному – 17,3 % жінок і 16,6 % чоловіків, інтраситуаційному – 14,3 % жінок і 16,0 % чоловіків, на цілісному позаситуаційному рівнях 5,1 % жінок і 4,8 % чоловіків

При цьому було виявлено, що в більшості студентів гендерна самореалізація знаходилась у стадії свого формування. Це означало, що більше за три четверті студентів практично не готові до гендерної самореалізації з тим, щоб сприяти практичній реалізації поставлених рівнів соціального замовлення нашого суспільства актуальних завдань, що стосуються досягнення гендерної рівності і демократії.

Переважна більшість респондентів не знайома з організаціями, які надають допомогу молоді з питань гендерної рівності, юридичного захисту, соціальної та психологічної допомоги. Найбільш поширена інформація серед молоді про Кризовий центр. Таким чином, державним організаціям, які надають молоді різнопланову допомогу з питань працевлаштування, необхідно більш активно проводити рекламну кампанію, інформувати суспільство про безкоштовні послуги, які надаються

населенню, широко освітлювати свою діяльність у засобах масової інформації, проводити семінари, консультації та тренінги в навчальних закладах, університетах. Молодь повинна знати, що є державні структури, які допоможуть у скрутному становищі.

Таблиця 2. - Розподіл відповідей на запитання: “До яких установ, організацій чи осіб Ви звернетесь в разі, якщо опинитесь в ситуації дискримінації чи насильства?”

Варіант відповіді	у %
Родичі	15
Друзі	8
Юрист	7
Психолог	3
ЗЦСМ	2
Громадська організація	-
Центр зайнятості	1
Телефон довіри	1
Міліція	1
Викладачі	3
Кризовий центр	6
Не знаю	53
Разом	100

Отже, результати констатуючого експерименту переконливо засвідчили, що:

- по-перше, для переважної більшості студентів «образ гендерної рівності» не сформований, вони не ознайомлені з діяльністю громадських та державних організацій, які надають допомогу молоді з гендерних проблем: дискримінації на ринку праці, торгівлі людьми, профілактики насильства. Молодь повинна знати, що є громадські структури, які допоможуть у вирішенні гендерних проблем;
- по-друге, оновлення процесу виховання студентів вищих навчальних закладів в основному обмежено орієнтирами дати загальне уявлення про гендерні проблеми, що до сьогодні вельми слабо передбачає формування і тренінг їхніх соціально важливих якостей і дій як толерантної, соціально активної особистості, здібної до партнерських стосунків з протилежної статтю, з метою досягнення ідеалів суспільства гендерної демократії і рівності;
- по-третє, формування гендерної рівності, яке пов'язане з принципом демократизації в освіті й передбачає організацію діяльності навчально-виховних закладів на правових, громадсько-державних засадах, відкритих для батьків і громадськості автоматично не приведе до вирішення гендерних проблем. Ця суперечність послугувала основою для розробки логіки взаємодії з «Центром громадсько-соціальних ініціатив» в умовах проекту «Гендерне виховання студентів – соціальних педагогів у вищих навчальних закладах України» та «Політика гендерного паритету».

Підсумками першого етапу дослідно-педагогічної роботи в рамках проекту стало:

- чітке усвідомлення організаторами проекту образу гендерної рівності студентської молоді, розуміння його особливостей, причин, найбільш впливових факторів, які потрібно усунути або змінити, визначення мети і завдань проекту, методів та засобів, котрі доцільно застосувати до студентської молоді для досягнення очікуваних результатів;
- розуміння студентами важливості гендерних проблем, сформована готовність до участі в проекті, погодження з визначеними цілями, завданнями, методами, термінами й зобов'язаннями, бажання діяти за визначеним планом;
- розроблений пакет діагностичної, планувальної та погоджувальної документації, визнаний усіма учасниками проекту.

Другий етап – етап реалізації, полягав в безпосередній реалізації запланованих заходів дослідно-педагогічної роботи. На цьому етапі до практичної роботи залучались – організації та спеціалісти, що надають послуги у сфері гендерної рівності. Зміст роботи в цей час був вельми різноманітний і залежав від особливостей гендерних проблем студентської молоді в м. Запоріжжя. Серед перспективних напрямків подальших досліджень – особливості формування гендерної рівності студентів з особливими потребами, вивчення закономірностей формування в студентів вищих навчальних закладів більш вагомих професійних новоутворень їх особистості – гендерної культури, гендерної свідомості та професійної готовності до просування ідеї прав людини в майбутньої діяльності, а також розробки моделі нової особистості фахівця – соціального педагога-гендеролога.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вихор С.Т. Гендерне виховання учнів старшого підліткового та раннього юнацького віку: Автореф. дис.... канд. пед. наук: 13.00.07 – теорія і методика виховання – Тернопіль, 2006. – 20 с.
2. Міщик Л.І., Голованова Т.П., Васильєва В.В. Формування гендерної рівності майбутніх соціальних педагогів в умовах соціального партнерства «факультет – громадська організація». – Запоріжжя: Просвіта, 2006. – 224 с.
3. Савченко С.В. Науково – теоретичні засади соціалізації студентської молоді в позанавчальній діяльності в умовах регіонального освітнього простору: Автореф. дис. ... докт. пед. наук: 13.00.05. – Луганск, 2004. – 41 с.

УДК 37.036 : [371.4 : 793.3]

ДО ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ІДЕЙ ЩОДО ЕСТЕТИКО-ВИХОВНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ ХОРЕОГРАФІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Гончаренко Ю.В., аспірант

Запорізький національний університет

У статті здійснено історичний аналіз становлення та розвитку хореографічної діяльності як засобу естетичного виховання особистості від епохи Античності до початку ХХ ст.

Ключові слова: хореографічна діяльність, особистість, виховання, естетичний вплив.